

Hemşire Adaylarının Empati Düzeylerinin İncelenmesi

The Investigation of Levels of Empathy in Nurse Candidates

Nurcan ERTUĞ

Ufuk Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu, Ankara, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı bir üniversitenin hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empati düzeylerini belirlemektir.

Yöntemler: Tanımlayıcı olan araştırma Ankara'da bir üniversitenin Hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan 168 öğrenciyle yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında "hemşirelik öğrencileri için Jefferson empati ölçeği" kullanılmıştır. Puanın yüksek olması empati düzeyinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Verilerin analizinde ortalama, standart sapma, t-testi ve One-way ANOVA analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 21,21±1,958 olup %86,3'ünün cinsiyeti kızdı. Öğrencilerin ölçekten aldığı puan ortalaması 90,04±13,796'ydı. Kız öğrencilerin toplam ölçek ortalaması erkek öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur (t=2,389, p=0,018). Genel not ortalaması yüksek olan öğrencilerin ölçekten aldığı puan da yüksek bulunmuştur (F=5,221, p=0,006). Lisede hemşirelik eğitimi alan öğrencilerin ölçek puan ortalaması, diğer liselerden mezun olan öğrencilerinkinden yüksek bulunmuştur (t=-2,335, p=0,021). Öğrencilerin yaşı (t=0,020, p=0,792), mezun olduktan sonra hemşire olarak çalışmaya istekli olmaları (t=-0,311, p=0,756), sınıf düzeyleri (F=2,306, p=0,079) ve daha önce hastanede yatmış olmalarının (t=-1,118, p=0,265) empatiyi etkilemediği belirlenmiştir.

Sonuç: Çalışmamızın sonucu olarak hemşirelik öğrencilerinin empati düzeyinin orta derecede olduğu görülmüştür. Empatiyi akademik başarının, cinsiyetin ve lisede hemşirelik eğitimi almış olmanın etkilediği; sınıf düzeyi, hastanede daha önce yatma ve hemşire olarak çalışmaya istekli olmanın etkilemediği belirlenmiştir. Hemşirelik eğitim planları veya müfredat güncellemeleri yapılırken empatiyi artırıcı yönde bir değişiklik yapılması gözünde bulundurulabilir.

Anahtar Kelimeler: Empati, hemşirelik öğrencileri, hemşirelik eğitimi

ABSTRACT

Objective: The aim of this study was to determine the empathy levels in students studying in nursing department of a university.

Methods: This descriptive study was conducted in a university with 168 students studying nursing in a university in Ankara. The data were collected by "Jefferson scale of empathy for nursing students." The higher scores indicate a higher empathy level. The data were analyzed using mean, standard deviation t-test, and One-way ANOVA.

Results: Participants' mean age was 21.21±1.958 and 86.3% of them were females. The students' mean score on the scale was 90.04±13.796. The average total score of female students was higher than the male students (t=2.389, p=0.018). Students with higher grade point average were found to have higher empathy score (F=5.221, p=0.006). The score on the scale of students who had previous nursing qualification was higher than that of the others (t=-2.335, p=0.021). It was found that the age (t=0.020, p=0.792), willingness to work as a nurse after graduating (t=-0.311, p=0.756), academic year (F=2.306, p=0.079), or hospitalization experiment (t=-1.118, p=0.265) of the students did not influence the empathy.

Conclusion: The study showed that the level of empathy in the nursing students is at a medium level. It was determined that the empathy level was influenced by academic success, gender, and previous nursing qualification. Additionally, empathy level was not influenced by the academic year, hospitalization experiment, or willingness to work as a nurse after graduating. Performing a change in the upward empathy while updating curriculum or planning nursing education can be considered.

Keywords: Empathy, nursing students, nursing education

Cite this article as: Ertuğ N. The Investigation of Levels of Empathy in Nurse Candidates. Bezmalem Science 2018; 6: 37-42.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Nurcan ERTUĞ; Ufuk Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu, Mevlana Bulvarı (Konya Yolu) No:86-88 (06520) Balgat, Ankara, Türkiye E-mail: ertugnurcan@gmail.com

©Telif Hakkı 2018 Bezmalem Vakıf Üniversitesi - Makale metnine www.bezmalemscience.org web sayfasından ulaşılabilir.
©Copyright 2018 by Bezmalem Vakıf University - Available online at www.bezmalemscience.org

Geliş Tarihi / Received : 02.08.2016
Kabul Tarihi / Accepted: 16.01.2017

Giriş

Her ne kadar farklı tanımları yapılmış olsa da genel anlamda empati çoğunlukla içgüdüsel olarak başkalarının nasıl hissettiği ve düşündüğünü anlayabilmektir. Empati sevinç, üzüntü, endişe gibi temel duyguların gösterilmesi şeklinde ifade edilebilir (1). Hemşireler her gün acı çeken insanlarla karşı karşıya kalarak bundan olumsuz olarak etkilenebilir ve duygusal açıdan yorgunluk geliştirebilir. Oysa empatik davranışın bir yandan hasta bakım sonuçlarının iyileşmesine katkı sağladığı, bir yandan da sağlık çalışanlarının iş memnuniyetini artırdığı bilinmektedir (2). Bunlara ek olarak empati malpraktisi azaltırken, hastanın tedaviye katılımı ve uyumu ile hasta memnuniyetini artırmaktadır (3).

Terapötik iletişimin gerektiği tüm durumlarda empati gereklidir (2). Dolayısıyla birer sağlık çalışanı olan hemşirelerin de empatik olması beklenmektedir. Jefferson empati ölçeği kullanılarak yurtdışındaki hemşirelik öğrencilerinin empati düzeyinin incelendiği çalışmalar, ortalamaların yüksek olmadığını göstermektedir (4, 5). Literatür incelendiğinde hemşirelik öğrencilerine yönelik hazırlanmış olan ve çalışmada kullanılan ölçek ile ülkemizdeki hemşire adaylarının empati düzeyini belirleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmadan çıkacak sonuçların, hemşirelik eğitimi veren kurumlarda çalışan öğretim elemanlarının hemşirelik eğitim planlarında veya müfredat güncellemelerinde etkili olması beklenmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerin empati düzeylerini belirlemektir.

Yöntemler

Tanımlayıcı olan araştırma Ankara'da bir üniversitenin Hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerle 2015-2016 öğretim yılı bahar yarıyılında yürütülmüştür. Hemşirelik bölümünde öğrenim gören 237 öğrenciye ulaşılmış ancak 168'i çalışmaya katılmayı kabul etmiştir (yanıtlanma oranı: %70,8). Çalışmanın yapılabilmesi için bir üniversitenin etik kurulundan onay alınmış ve çalışmanın yapıldığı kurum ve öğrencilerden izin alınmıştır.

Veri toplama formu

Veri toplama formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin yaş, cinsiyet, genel not ortalaması (GNO), sınıf düzeyi, daha önce hastanede yatma durumu ve mezun olduktan sonra hemşire olarak çalışmaya istekli olup olmadıklarına ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise "Hemşirelik öğrencileri için Jefferson empati ölçeği" (HÖİJEÖ) bulunmaktadır. Jefferson empati ölçeği, 2001 yılında Hojat ve ark. (6) tarafından hekimlerin empati düzeylerini belirlemek için geliştirilmiş ve 2012 yılında Türkçe adaptasyonu yapılmıştır (7). Ölçek 2009'da Ward ve ark. (8) tarafından hemşirelik öğrencilerine uyarlanmıştır. Uyarlanan ölçeğin Türkçe geçerlik-güvenirlilik çalışmasını ise Yanık ve Saygılı (9) gerçekleştirmiştir. HÖİJEÖ'nün orijinali 20 madde ve 3 boyuttan oluşmaktadır ancak Türkçe formu 18 maddedir. Türkçe ölçekteki 5. ve 18. maddelerin faktör yükü düşük bulun-

duğu için araştırmacılar tarafından çıkarıldığı bildirilmiştir (9). Çalışmada HÖİJEÖ'yü kullanmak için ölçeği Türkçe'ye kazandıran yazarlardan izin alınmıştır. HÖİJEÖ'nün 18 maddelik Türkçe formu da orijinalinde olduğu gibi 3 boyuttan oluşmaktadır: hastanın bakış açısını yakalama (9 madde), şevkatli bakım (7 madde) ve kendini hastanın yerine koyma (2 madde). HÖİJEÖ, 7'li likert tipinde olup Türkçe formdan alınabilecek puanlar 18-126 arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması empati düzeyinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Veri toplama formu öğrencilere ders aralarında veya gün sonunda ders bitimini takiben toplu olarak dağıtılmış ve doldurulduktan hemen sonra toplanmıştır.

İstatistiksel analiz

Toplanan veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) versiyon 21,0 kullanılarak kodlanmış ve analiz edilmiştir (IBM Corp.; Armonk, NY, USA). Empati "skorlarının belirlenmesinde tanımlayıcı istatistik olarak ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin empati üzerindeki etkilerinin belirlenmesinde t-testi ve One-way ANOVA analizi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın Cronbach alfa katsayısının 0,798 olduğu belirlenmiştir. Buna göre ölçek bu araştırma örneklemini için yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Yüz altmış sekiz öğrencinin katıldığı çalışmada öğrencilerin yaş ortalaması $21,21 \pm 1,958$ olup %86,3'ünün cinsiyeti kızdı. Öğrencilerin çoğunluğu (%67,9) mezun olduktan sonra hemşire olarak çalışmaya istekliydi, %61,9'unun genel not ortalaması orta düzeydeydi ve %15,5'i lisede hemşirelik eğitimi almıştı.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, katılımcıların HÖİJEÖ'den aldığı puan ortalaması $90,04 \pm 13,796$ 'ydı. Katılımcıların ölçeğin alt boyutlarına göre aldıkları puan ortalamaları da aynı tabloda sunulmuştur. Alt boyutlardaki en yüksek ölçek puan ortalaması 2. boyut olan şevkatli bakıma ($\bar{X} = 50,44 \pm 7,877$) ait iken en düşük ölçek puan ortalaması kendini hastanın yerine koyma boyutuna ($\bar{X} = 7,30 \pm 2,855$) aittir.

Öğrencilerin bağımsız değişkenlere göre HÖİJEÖ'den aldığı toplam puan ortalamaları Tablo 2'de sunulmuştur. Kız öğrencilerin toplam ölçek ortalaması ve kendini hastanın yeri-

Tablo 1. Boyutlara göre puan ortalamaları

Ölçeğin boyutları	$\bar{X}^*$	SS
Hastanın bakış açısını yakalama	32,30	8,968
Şevkatli bakım	50,44	7,877
Kendini hastanın yerine koyma	7,30	2,855
Toplam	90,04	13,796

*Ortalama; SS: standart sapma

Tablo 2. Bağımsız değişkenlere göre empati puanları

Bağımsız değişkenler	n	$\bar{X}^*$	SS	Test
Cinsiyet				
Kız	145	91,03	13,537	t=2,389
Erkek	23	83,74	14,049	p=0,018
Genel not ortalaması				
0,00-1,99 (Düşük)	25	84,28	13,393	F=5,221
2,00-2,99 (Orta)	104	91,11	13,348	P=0,006
3,00-4,00 (Yüksek)	28	95,86	11,728	
Mezun olunan lise				
Sağlık Meslek Lisesi	26	95,77	15,274	t=-2,335
Diğer	142	88,99	13,300	p=0,021
Hemşire olarak çalışmayı isteme				
Evet	114	88,13	14,735	t=-0,311
Hayır	54	90,78	13,404	p=0,756
Daha önce hastanede yatmış olma				
Evet	47	88,13	14,735	t=-1,118
Hayır	121	90,78	13,404	p=0,265

*Ortalama; SS: standart sapma

ne koyma altboyut ortalaması erkek öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur (t=2,389, p=0,018).

Öğrencilerin GNO'su düşük (0-1,99), orta (2,00-2,99) ve yüksek (3,00-4,00) şeklinde kategorize edilmiştir (Tablo 2). Öğrencilerin GNO düzeyleri ile HÖİJEÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (F=5,221, p=0,006). Aynı zamanda GNO ile hem HÖİJEÖ'nün ortalama puanı (r=0,281, p=0,000) hem de tüm boyutları arasında (sırasıyla r=0,229, p=0,004; r=0,157, p=0,050; r=0,181, p=0,023) düşük düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin not ortalaması düştükten yükseğe çıktıkça HÖİJEÖ puan ortalaması da yükselmektedir.

Lisede hemşirelik eğitimi alan öğrencilerin HÖİJEÖ ortalaması, diğer liselerden mezun olan öğrencilerinkine kıyasla daha yüksek bulunmuştur (t=-2,335, p=0,021) (Tablo 2).

Katılımcıların HÖİJEÖ puan ortalaması ile mezun olduktan sonra hemşire olarak çalışmaya istekli olmaları (t=-0,311, p=0,756) ve hastanede daha önceden yatmış olmaları (t=-1,118, p=0,265) arasında istatistiksel olarak farklılık bulunmamıştır. Öğrencilerin HÖİJEÖ puan ortalaması ile sınıf düzeyleri arasında da bir farklılık bulunmamıştır (F=2,306, p=0,079). Öğrencilerin yaşı ile HÖİJEÖ toplam puan ortalaması arasında korelasyon tespit edilmemiştir (r=-0,020, p=0,792).

Katılımcıların HÖİJEÖ madde puan ortalamaları Tablo 3'te verilmiştir. En yüksek puan 6,04 ile hastanın bakış açısını yakalama boyutundaki 2. maddeye (Hemşireler hastaların

duygularını anladıklarında, hastalar kendilerini daha iyi hissederler) aittir. En düşük puan (3,33) ise kendini hastanın yerine koyma boyutundaki 6. maddeye (İnsanlar birbirinden farklı oldukları için, olayları hastaların bakış açılarıyla görmek zordur) aittir.

Tartışma

Hemşirelik öğrencilerinin empati düzeylerini inceleyen bu çalışmada katılımcıların HÖİJEÖ ortalaması 90,04±13,796 puan ile orta düzeyde bulunmuştur. Bu ortalama, 20 maddelik Jefferson empati ölçeği kullanılarak yurtdışında yapılan diğer çalışmalardan oldukça düşük görülmektedir (4, 10, 11). Ancak çalışmamızda kullanılan HÖİJEÖ'nün Türkçe versiyonundaki toplam madde sayısının 20 yerine 18 ve ölçekten alınabilecek maksimum puanın da 140 yerine 126 olduğu göz önünde bulundurulacak olursa diğer çalışmalar ile bu çalışmanın puanları arasında karşılaştırma yapmak uygun olmayabilir. Ancak Yunanistan'da 20 maddelik HÖİJEÖ kullanılarak yapılan çalışmada hemşirelik öğrencilerinin HÖİJEÖ puan ortalaması 88,6 bulunmuş olup bizim HÖİJEÖ'nün 18 maddesi üzerinden yaptığımız çalışmanın ortalamasından (90,04) düşüktür (5). Buna göre bizim çalışmamızdaki öğrencilerin empati düzeylerinin Yunan örneklemindeki hemşirelik öğrencilerinkinden daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Aynı araç kullanılarak -Jefferson empati ölçeği- yapılan çalışmalara benzer şekilde çalışma örnekleminizdeki kız öğrencilerin empati puan ortalaması erkeklerinkinden daha yüksektir (10-13). Literatürde cinsiyetin empati üzerindeki etkisini tam olarak açıklayan bir teoriye rastlanmamıştır. Ancak cinsiyetin

Tablo 3. Katılımcıların empatiye ilişkin madde puan ortalamaları

Maddeler	Boyut	$\bar{X}^*$	SS
2. Hemşireler hastaların duygularını anladıklarında, hastalar kendilerini daha iyi hissederler.	Hastanın bakış açısını yakalama	6,04	1,183
4. Hemşire-hasta ilişkilerinde, hastaların beden dillerini anlama sözlü iletişim kadar önemlidir.	Hastanın bakış açısını yakalama	5,98	1,183
20. Empatinin tıbbi tedavide önemli bir tedavi edici faktör olduğuna inanırım.	Hastanın bakış açısını yakalama	5,97	1,320
10. Hastalar, duygularının hemşire tarafından anlaşılmasına değer verirler ve bu da başlı başına tedavi edicidir.	Hastanın bakış açısını yakalama	5,64	1,269
16. Hemşirelerin, hastalarının ve onların ailelerinin duygusal durumlarını anlamaları, hasta-hemşire ilişkisinin önemli bir parçasıdır.	Hastanın bakış açısını yakalama	5,59	1,333
17. Hemşireler, hastalarına daha iyi bakım vermek için onlar gibi düşünmeye çalışmalıdırlar.	Hastanın bakış açısını yakalama	5,46	1,344
9. Hemşireler, hastalara bakım verirken kendilerini onların yerine koymaya çalışmalıdırlar.	Hastanın bakış açısını yakalama	5,35	1,414
15. Empati, yokluğunda hemşirenin başarısını sınırlayan, tedavi edici bir yetenektir	Hastanın bakış açısını yakalama	5,21	1,579
13. Hemşireler hastaların beden dillerine ve sözel olmayan ifadelerine dikkat ederek, onların zihinlerinden neler geçirdiklerini anlamaya çalışmalıdırlar.	Hastanın bakış açısını yakalama	5,20	1,398
11. Hastalıklar sadece tıbbi ya da cerrahi tedavi ile iyileştirilebilir, bu nedenle hemşirelerin hastalarıyla olan duygusal bağlarının tıbbi ya da cerrahi tedavi üzerinde önemli bir etkisi yoktur.	Şefkatli bakım	5,11	1,842
19. Sağlıkla ilgili olmayan literatürü okumaktan ya da sanattan hoşlanmam.	Şefkatli bakım	4,92	1,994
14. Tıbbi hastalıkların tedavisinde duyguların yeri olmadığına inanırım.	Şefkatli bakım	4,85	1,953
7. Anamnez alırken hastaların duygularına dikkat etme önemli değildir.	Şefkatli bakım	4,79	1,861
1. Hemşirelerin, hastalarının ve hasta ailelerinin duygularını anlamaları tıbbi ya da cerrahi tedaviyi etkilemez.	Şefkatli bakım	4,24	2,010
8. Hastaların kişisel deneyimlerini dikkate almak tedavi sonuçlarını etkilemez.	Şefkatli bakım	4,23	1,788
12. Hastalara özel hayatları hakkında sorular sormak, onların fiziksel şikayetlerini anlamada yardımcı olmaz.	Şefkatli bakım	4,15	1,795
2. Bir hemşire için olaylara hastaların bakış açılarıyla bakmak zordur.	Kendini hastanın yerine koyma	3,97	1,739
6. İnsanlar birbirinden farklı oldukları için, olayları hastaların bakış açılarıyla görmek zordur.	Kendini hastanın yerine koyma	3,33	1,615

*Ortalama; SS: standart sapma

empati üzerindeki etkisi kadınların duygusal bir yapıya sahip olmasından veya çalışmaların yapıldığı ülkelerdeki sosyo-kültürel özelliklerden kaynaklanıyor olabilir. Diğer yandan empati düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (4, 14).

Çalışmamızda öğrencilerin GNO düzeyleri ile HÖİJEÖ puan ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmasının yanı sıra aynı zamanda düşük düzeyde pozitif korelasyon da bulunmuştur. Öğrencilerin not ortalaması yükseldikçe HÖİJEÖ puan ortalaması da yükselmektedir. Bu sonuç, Hamed ve arkadaşlarının çalışması ile benzerlik göstermektedir (15). Diğer yandan Sukhee (16) ile Hasan ve ark'nın (17) çalışmalarında öğrencilerin GNO'su empati ile ilişkili bulunmamıştır.

Lisede hemşirelik eğitimi alan öğrencilerin HÖİJEÖ ortalaması, diğer liselerden mezun olan öğrencilerininkine kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($t=-2,335$, $p=0,021$). Literatürde önceki mesleki eğitimin empati ile ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Williams ve ark. (18), yaptıkları çalışmada bazı öğrencilerin geçmiş mesleki eğitimlerinin olabileceği ve bunun empati düzeylerini etkileyebileceğini belirtmiştir. Ne var ki o çalışmada geçmiş mesleki eğitim sorgulanmadığı için böyle bir çıkarıma varılamamıştır. Çalışmamızdaki sağlık meslek lisesi hemşirelik mezunu olup lisans eğitimine devam eden öğrencilerin HÖİJEÖ puan ortalamasının diğer öğrencilere kıyasla yüksek çıkması, geçmişte edindikleri mesleki eğitimin empati düzeylerini yükseltmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Ouzouni ve Nakakis'in (5) çalışmasında mezun olduktan sonra hemşire olarak çalışmak isteyen öğrencilerin empati düzeyinin, çalışmak istemeyenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bizim çalışmamızda da bu değerlendirme yapılmış olup mezun olduktan sonra hemşire olarak çalışmak isteyen ve istemeyen öğrencilerin HÖİJEÖ puanı arasında bir farklılık saptanmamıştır. Çalışmamızda katılımcıların HÖİJEÖ puan ortalaması ile daha önce hastanede yatmış olmaları arasında istatistiksel olarak farklılık bulunmamıştır. Buna karşın Gayef ve ark. (19) yaptığı çalışma daha önce hastanede yatmış olmanın, öğrencilerin empati düzeyini artırdığını göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, önceki mesleki eğitim ve hastanede yatma geçmişine sahip olan öğrencilerin bir tür deneyim sahibi oldukları ve bunu mesleki yaşamlarına yansıtımlarından söz edilebilir.

Öğrencilerin yaşı ile HÖİJEÖ toplam puan ortalaması arasında korelasyon tespit edilmemiştir. Yapılan çalışmalarda da yaşın empati üzerindeki etkisi olmadığı yönündedir (4, 10, 18, 20-23). Bu bağlamda bu çalışma sonucumuz literatür ile uyum göstermektedir.

Çalışmamıza katılan öğrencilerin HÖİJEÖ puan ortalaması ile sınıf düzeyleri arasında bir farklılık bulunmamıştır. Yapılan literatür incelemesinde de benzer sonuçlara rastlanmıştır (4, 11, 18, 20). Öte yandan literatürde empati ile sınıf düzeyi arasında farklılık tespit edilen araştırmalar da mevcuttur. Ancak söz konusu bu çalışmaların bazılarında akademik yıl arttıkça empati düzeyinin arttığı (5, 12, 21, 22), bazılarında da azaldığı (13, 24, 25) belirlenmiştir.

Katılımcıların empati madde puan ortalamaları incelendiğinde en yüksek puan (6,04) hastanın bakış açısını yakalama boyutundaki 2. maddeye aittir. Park ve ark (25), Paro ve ark (26) ve Rahimi-Madiseh ve ark. (27) yaptıkları çalışmalarda da bu maddenin puan ortalaması en yüksektir. Ayrıca, çalışmamızda en düşük empati puan ortalamasına sahip olan 6. madde, yapılan diğer çalışmalarda da aynı şekilde en düşük olarak bulunmuştur (25, 26, 28). Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında çalışmamızın literatürle uyum gösterdiği söylenebilir.

Çalışma kısıtlılıkları

Bu çalışma, ülkemizdeki hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik öğrencileri için hazırlanmış olan bir ölçek (HÖİJEÖ) kullanılarak yapılan ilk çalışma olması açısından önemlidir. Ancak çalışma bazı sınırlılıklara sahiptir. Birincisi, çalışmamız yalnızca bir üniversitenin hemşirelik öğrencileri ile yapıldığı ve dolayısıyla düşük sayıda örnekleme kapsadığı için genelleme özelliğine sahip değildir. Ülkemizde daha fazla örneklem ile çalışmalar planlanabilir. İkinci sınırlılık tüm benzer çalışmalarda olduğu gibi verilerin, öğrencilerin öz-bildirimine dayalı olarak toplanmış olmasıdır. Bu şekilde öğrencilerin düşünceleri ortaya çıkarılmış olabilir, davranışları bu yolla belirlemek zordur. Dolayısıyla empatik davranışı belirleyen gözlemsel veya müdahale çalışmaları önerilebilir. Diğer sınırlılık bu çalışmanın longitudinal değil kesitsel olmasıdır. Katılımcılardan daha ayrıntılı veriler elde etmek için gelecekte longitudinal çalışmalar yapılabilir.

Sonuç

Çalışmamızın sonucu olarak hemşirelik öğrencilerinin empati düzeyinin orta derecede olduğu görülmüştür. Empatiyi akademik başarının, cinsiyetin ve lisede hemşirelik eğitimi almış olmanın etkilediği; sınıf düzeyi, daha önce hastanede yatma ve hemşire olarak çalışmaya istekli olmanın etkilemediği belirlenmiştir. Buna göre hemşirelik eğitimi veren kurumlarda çalışan öğretim elemanlarının, öğrencilerin empatisini geliştirmeye yönelik olarak gözden geçirmeleri önerilebilir. Bunun yanı sıra eğitim planları veya müfredat güncellemeleri yapılırken empatiyi artırıcı yönde bir değişiklik yapılması göz önünde bulundurulabilir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Turgut Özal Üniversitesi'nden alınmıştır.

Hasta Onamı: Anket formlarının doldurulması sırasında katılımcıların onamı alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of Turgut Özal University.

Informed Consent: Informed consent was obtained from all participants in this study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the author.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Peterson P, Baker E, McGaw B. International Encyclopedia of Education. 3rd ed. Oxford: Elsevier; 2010.
- Stephany K. Cultivating Empathy: Inspiring Health Professionals to Communicate More Effectively. Sharjah: Bentham Science Publishers; 2014.
- Hojat M. Empathy in Patient Care. New-York: Springer; 2010.
- McKenna L, Boyle M, Brown T, Williams B, Molloy A, Lewis B, et al. Levels of empathy in undergraduate nursing students. Int J Nurs Pract 2012; 18: 246-51. [CrossRef]
- Ouzouni C, Nakakis K. An exploratory study of student nurses' empathy. HSJ 2012; 6: 534-52.
- Hojat M, Mangione S, Nasca TJ, Cohen MJM, Gonnella JS, Erdmann JB, et al. The Jefferson Scale of Physician Empathy: Development and Preliminary Psychometric Data. Educ Psychol Meas 2001; 61: 349-65. [CrossRef]
- Gönüllü İ, Öztuna D. Turkish adaptation of the student version of the Jefferson Scale of Physician Empathy. Marmara Med J 2012; 25: 87-92.

8. Ward J, Schaal M, Sullivan J, Bowen ME, Erdmann JB, Hojat M. Reliability and validity of the Jefferson Scale of Empathy in undergraduate nursing students. *J Nurs Meas* 2009; 17: 73-88. [\[CrossRef\]](#)
9. Yanik A, Saygili S. Validity and Reliability of the Turkish Version of Jefferson Scale of Empathy for Nursing Students. *Turkiye Klinikleri J Med Sci* 2014; 34: 111-9. [\[CrossRef\]](#)
10. Petrucci C, Cerra CL, Aloisio F, Montanari P, Lancia L. Empathy in health professional students: A comparative cross-sectional study. *Nurs Educ Today* 2016; 41: 1-5. [\[CrossRef\]](#)
11. Brown T, Boyle M, Williams B, Molloy A, Palermo C, McKenna L, et al. Predictors of empathy in health science students. *J Allied Health*. 2011; 40: 143-9.
12. Magalhães E, Salgueira AP, Costa P, Costa MJ. Empathy in senior year and first year medical students: a cross-sectional study. *BMC Med Educ* 2011; 11: 1-7. [\[CrossRef\]](#)
13. Raof AM, Yassin BA. Measuring empathy levels among Kurdish medical students in Erbil City, Iraq: Cross-sectional study. *Sultan Qaboos Univ Med J* 2016; 16: e62-7. [\[CrossRef\]](#)
14. Yücel H, Acar G. Levels of empathy among undergraduate physiotherapy students: A cross-sectional study at two universities in Istanbul. *Pak J Med Sci* 2016; 32: 85-90.
15. Hamed OAE, Alahwal AMS, Basri AH, Bukhari BM. Personal, Cultural and Academic Factors Affecting Empathy Score in Third Year Medical Students. *Int J Educ Res* 2015; 3: 727-40.
16. Sukhee A. Empathy in nursing education. 24th International Nursing Research Congress. Prague 2013.
17. Hasan S, Al-Sharqawi N, Dashti F, AbdulAziz M, Abdullah A, Shukkur M, et al. Level of Empathy among Medical Students in Kuwait University, Kuwait. *Med Princ Pract* 2013; 22: 385-9. [\[CrossRef\]](#)
18. Williams B, Boyle M, Earl T. Measurement of empathy levels in undergraduate paramedic students. *Prehosp Disaster Med* 2013; 28: 145-9. [\[CrossRef\]](#)
19. Gayef A, Çavdar S, Öner C, Sönmez Aİ, Şencan G, Telatar B, ve ark. Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Empati Düzeyi ve Etkileyen Faktörler. VIII Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi; İstanbul 2014. p. 35-6.
20. Brown T, Williams B, Boyle M, Molloy A, McKenna L, Molloy L, et al. Levels of empathy in undergraduate occupational therapy students: *Occup Ther Int* 2010; 17: 135-41. [\[CrossRef\]](#)
21. McKenna L, Boyle M, Brown T, Williams B, Molloy A, Lewis B, et al. Levels of empathy in undergraduate midwifery students: An Australian cross-sectional study. *Women Birth* 2011; 24: 80-4. [\[CrossRef\]](#)
22. Hall M, Hanna L-A, Hanna A, McDevitt C. Empathy in UK pharmacy students: Assessing differences by gender, level in the degree programme, part-time employment and medical status. *Pharmacy Education*. 2015; 15: 241-7.
23. Williams B, Boyle M, Howard S. Empathy levels in undergraduate paramedic students: A three-year longitudinal study. *Nurs Educ Pract* 2016; 16: 86-90. [\[CrossRef\]](#)
24. Shariat SV, Habibi M. Empathy in Iranian medical students: Measurement model of the Jefferson scale of empathy. *Med Teach* 2013; 35: e913-e8. [\[CrossRef\]](#)
25. Park KH, Roh H, Suh DH, Hojat M. Empathy in Korean medical students: Findings from a nationwide survey. *Med Teach* 2015; 37: 943-8. [\[CrossRef\]](#)
26. Paro HB, Daud-Gallotti RM, Tibério IC, Pinto RM, Martins MA. Brazilian version of the Jefferson Scale of empathy: psychometric properties and factor analysis. *BMC Med Educ* 2012; 12: 1-7. [\[CrossRef\]](#)
27. Rahimi-Madiseh M, Tavakol M, Dennick R, Nasiri J. Empathy in Iranian medical students: A preliminary psychometric analysis and differences by gender and year of medical school. *Med Teach* 2010; 32: e471-e8. [\[CrossRef\]](#)
28. Kataoka HU, Koide N, Hojat M, Gonnella JS. Measurement and correlates of empathy among female Japanese physicians. *BMC Med Educ* 2012; 12: 1-6. [\[CrossRef\]](#)